

EKOLOGIA

Ekologia zespołów

Ryszard Laskowski
www.cyfronet.edu.pl/~uxlaskow

1/49

**Bioróżnorodność
= różnorodność biotyczna**

2/49

Struktura zespołów

- Jak można scharakteryzować strukturę zespołu: cechy charakterystyczne
  - Ile gatunków (bogactwo gatunkowe)
  - Względna częstość występowania (dominacja, jednorodność)
  - Różnorodność (bogactwo + jednorodność)
  - Jakiego rodzaju gatunki?

3/49

Miary bogactwa i jednorodności gatunkowej

- Indeks bogactwa gatunkowego Margalefa

$$D = \frac{S-1}{\ln N}$$

- Indeks Shannona-Wienera

$$H' = -\sum_{i=1}^S p_i \log p_i$$

- Indeks jednorodności gatunkowej Pielou

$$J = \frac{H'}{H'_{\max}} \quad H'_{\max} = \log S$$

4/49

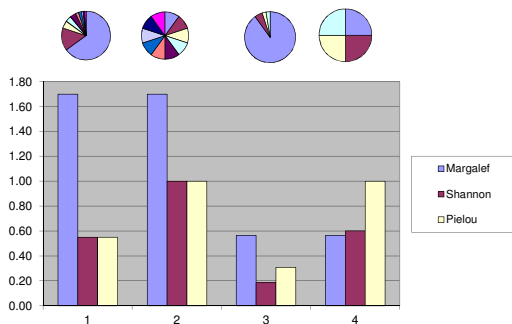

Co oznacza „bioróżnorodność”?

5/49

Różnorodność w różnej skali

• Różnorodność α

- średnia różnorodność gatunkowa dla poszczególnych siedlisk

• Różnorodność β

- różnorodność pomiędzy siedliskami
- $\beta = \gamma/\alpha$ (Whittaker) lub $\beta_A = \gamma - \alpha$ (model addytywny)

• Różnorodność γ

- całkowita różnorodność gatunkowa w skali krajobrazu
- $\gamma = \alpha \cdot \beta$ (Whittaker)

6/49

Bioróżnorodność życia

- **Gatunkowa** – koegzystujące populacje różnych gatunków
  - **Genetyczna** – zróżnicowanie pul genetycznych gatunków
  - **Ekosystemowa** – różnorodność ekosystemów na danym obszarze
- Powody, dla których warto chronić bioróżnorodność
- **użyteczne** – możemy utracić przydatne gatunki (np. pszczoły)
  - **etyczne** – wszystkie gatunki mają takie samo prawo do życia

7/49

Interakcje między organizmami

8/49

Fot. R. Laskowski

Interakcje międzygatunkowe

- **Mutualizm (+/+)**
  - np. zapylanie, mikoryza, roznoszenie nasion
- **Komensalizm (+/0)**
  - np. kraby pustelniki
- **Pasożytnictwo (+/-)**
  - drapieżnictwo, roślinożerność, ekto- i endopasożytnictwo
- **Konkurencja (-/-)**
  - np. interferencyjna, eksploatacyjna

18/49

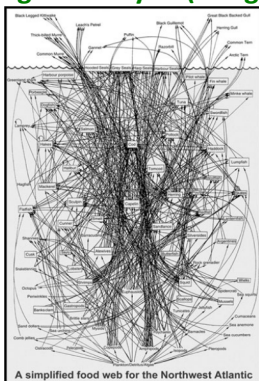

Uproszczona sieć troficzna północno-zachodniego Atlantyku (Lavigne, 1996)

A simplified food web for the Northwest Atlantic

19/49

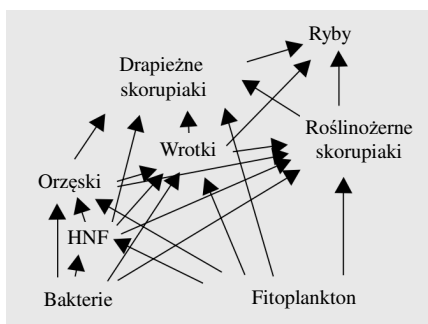

Uproszczona reprezentacja sieci troficznej Jeziora Bodeńskiego: przepływy pomiędzy głównymi gildiami

HNF – heterotroficzne nanoflagellata

Stralle, 2005

20/49

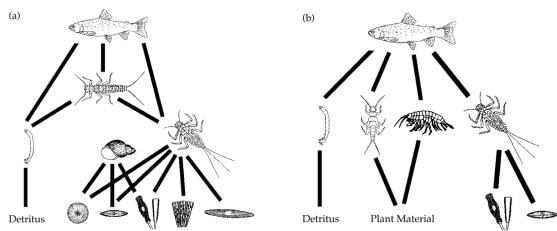

Życie jako złożony układ funkcjonalny organizmów w środowisku

Uogólnione schematy sieci troficznych strumieni: na łące (a) i w lesie (b)

Woodward, Thompson, Townsend & Hildrew, 2005

21/49

Analiza sieci troficznej ekosystemu

- Liczba gatunków (**S**)
  - "gatunki troficzne", gildie
- Długość łańcucha: liczba ogniw łańcucha
  - np. roślina – roślinożerca, roślinożerca – drapieżnik = 2
- Liczba powiązań (**L**)
  - maksymalna liczba powiązań: $L_{\max} = S^2 - S$
  - maksymalna liczba powiązań przy kanibalizmie: $L_{\max} = S^2$
  - relacje asymetryczne: $L'_{\max} = L_{\max}/2$
- Współczynnik konektancji: $C = L/L_{\max}$
- Gęstość powiązań: $d = L/S$

22/49

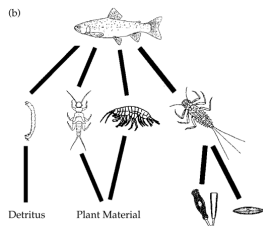

Analiza sieci troficznej ekosystemu Przykład

$S = 9$ ("gatunki" troficzne)
Liczba poziomów troficznych = 3
Długość łańcucha = 2
 $L = 9$
 $L_{\max} = S^2 - S = 9^2 - 9 = 72$
 $L'_{\max} = L_{\max}/2 = 72/2 = 36$
 $C = L/L'_{\max} = 9/36 = 0,25$
 $d = L/S = 1$

23/49

Czym są zespoły organizmów?

24/49

Historyczna debata na temat zespołów

• Szkoła „superorganizmalna” (Clements i Tansley)

- W przyrodzie obiektywnie istnieją fundamentalne jednostki organizacji organizmów
- Zespoły istnieją w postaci zintegrowanych jednostek („super-organizmów”, „niby-organizmów”)
- Zespoły roślin lub zwierząt da się opisywać jako wyodrębnione jednostki

• Szkoła indywidualistyczna (Gleason)

- Każdy gatunek ma właściwy sobie areal
- Zespoły są ubocznym produktem poszukiwania przez gatunki najlepszych warunków środowiskowych i zachodzenia na siebie zasięgów poszczególnych gatunków
- Zespoły zmieniają się, gdy zmianie ulegają warunki środowiskowe

25/49

Jak powinien wyglądać świat „super-organizmów”?

- Granice między zespołami powinny być wyraźne
- Stanowiska „przejściowe” (mieszane) powinny zdarzać się tylko wyjątkowo
- Mozaikowość dopuszczalna wyłącznie na granicach zespołów (np. tajga/tundra)
- Zmiana warunków środowiskowych powinna pociągać za sobą równoczesną zmianę całych zespołów

→ Oddzielne zespoły na gradientach środowiskowych (przestrzennych lub czasowych)

26/49

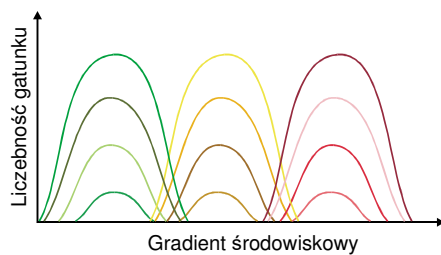

Świat „superorganizmów”

27/49

Jak powinien wyglądać świat indywidualistów?

- Granice między zespołami powinny być rozmyte, determinowane różnymi wymogami siedliskowymi gatunków
- Stanowiska mieszane i mozaikowate powinny być regułą
- Zmiana warunków środowiskowych winna pociągać za sobą stopniowe zmiany składu gatunkowego

→ Na gradientach środowiskowych (w czasie lub przestrzeni) można obserwować ciągłość zastępowania jednych gatunków innymi.

28/49

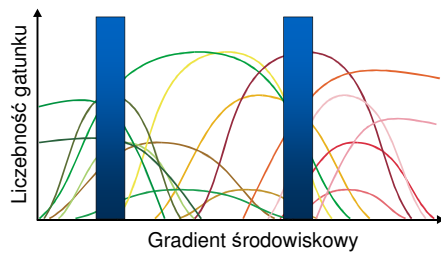

Świat indywidualistów

29/49

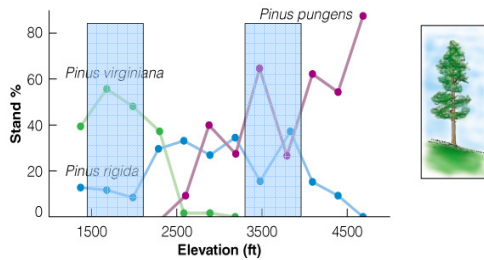

Występowanie trzech gatunków sosny w Ameryce Północnej

© Copyright 2001 by Benjamin Cummings, an imprint of Addison Wesley Longman.

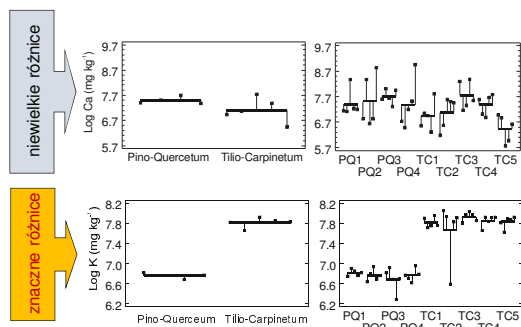

Są jednak wyraźne różnice środowiskowe między dominującymi zespołami

34/49

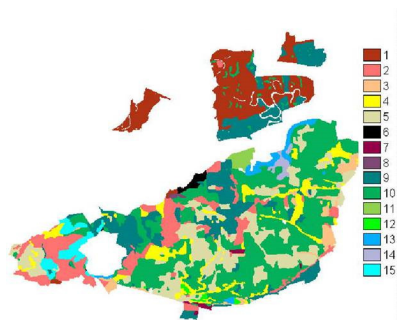

Przestrzenne zróżnicowanie gleb w Puszczy Niepołomickiej

35/49

Zatem jaki jest świat?

- Stanowiska mozaikowe i mieszane występują częściej, niż wymagałby tego model „superorganizmalny”;
- Analizy pyłków roślin na przestrzeni ostatnich dziesiątek tysięcy lat nie wskazują na radykalne zmiany całych zespołów, lecz raczej na stopniową wymianę gatunków;
- Granice między zespołami bywają zarówno rozmyte, jak i ostre;
- W wielu wypadkach daje się jednak wyodrębnić dość jednolite zespoły;

→ „superorganizmy” nie istnieją, jednak gdybyśmy znali szczegółowo charakterystykę środowiska i gdyby to środowisko pozostawało niezmiennie, to potrafilibyśmy przewidzieć z jakich indywidualnych gatunków będą się składały zespoły.

36/49

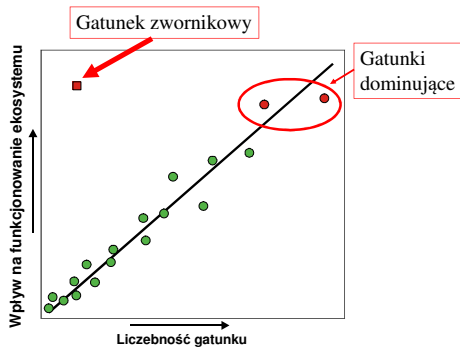

Wpływ zespołu na funkcjonowanie ekosystemu: gatunki rzadkie, dominujące i zwornikowe

---

Stabilność zespołów i ekosystemów

38/49

Stabilność zespołów i ekosystemów

- **Stabilność:** wewnętrzna odporność systemu na zewnętrzne zakłócenia

Np.: spadek rocznych opadów o 30% →
→ redukcja produkcji o 20% →
→ redukcja liczebności roślinożerców o 10% →
→ brak wpływu na liczebność drapieżców

39/49

Równowaga neutralna, niestabilna,
stabilna

40/49

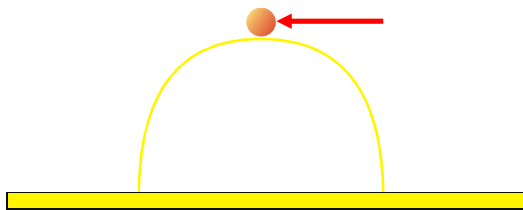

Równowaga neutralna, niestabilna,
stabilna

41/49

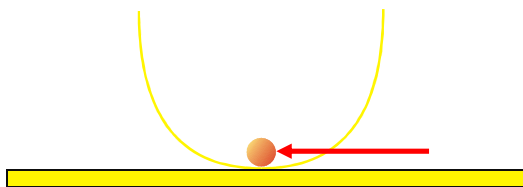

Równowaga neutralna, niestabilna,
stabilna

42/49

Czynniki sprzyjające zachowaniu stanu równowagi w ekosystemie

- Stałość środowiska (zewnętrznych warunków fizykochemicznych)
- Przewidywalność środowiska
- **Struktura troficzna ekosystemu**
- Homeostatyczne mechanizmy organizmów wchodzących w skład biocenozy i dynamika ich populacji

43/49

Dynamika liczebności rysia kanadyjskiego

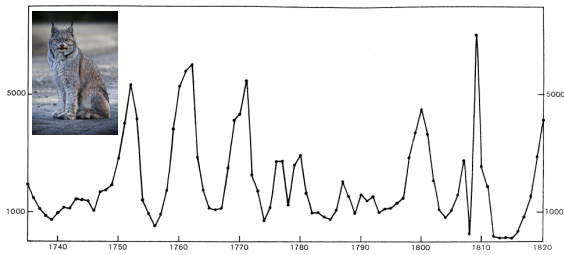

Fig. 10. Hudson's Bay Company lynx furs, Outfit 1723-1820. 1733-77, 1779-86, 1794-9 from the Company's sales records; 1778, 1787-93, 1800-20 from Peabody (1895).

Elton and Nicholson, 1942, Journal of Animal Ecology 11: 215-244; Fot.: Creative Commons

44/49

Stabilność zespołów a różnorodność

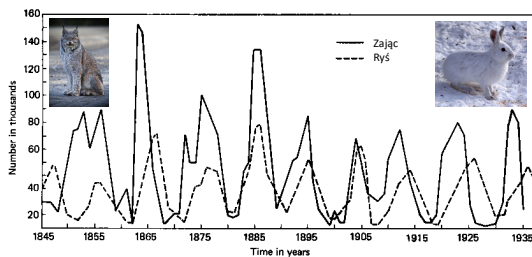

Figure 9-3. Changes in the abundance of the lynx and the snowshoe hare, as indicated by the number of pelts received by the Hudson's Bay Company. This is a classic case of cyclic oscillation in population density. (Redrawn from MacLulich 1937.)

Fot.: Creative Commons

45/49

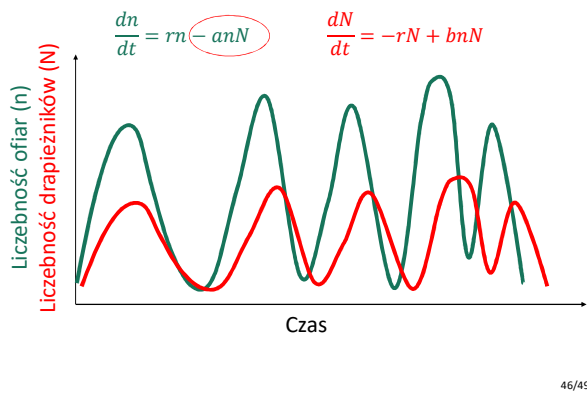

Dynamika układu drapieżnik-ofiara

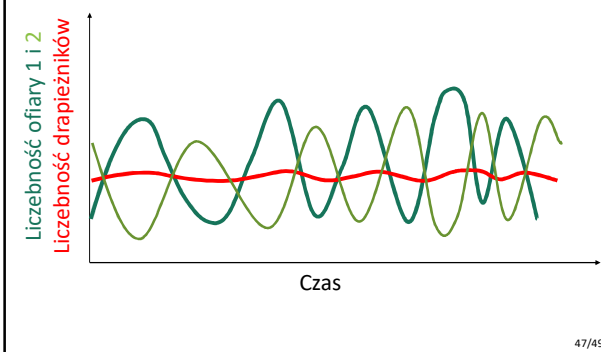

Układ drapieżnik-dwa gatunki ofiar

Stabilność zespołów a różnorodność

- Hipoteza MacAthura „*diversity makes stability*” (*różnorodność sprzyja stabilności*)
  - Najbardziej stabilne (?) ekosystemy na Ziemi – deszczowe lasy tropikalne – najdłużej istnieją na Ziemi w niezmiennej postaci; tu także największe bogactwo gatunków
  - ale: duże bogactwo gatunkowe lasów tropikalnych → silna konkurencja → małe populacje → duże prawdopodobieństwo ekstynkcji
  - → Czy więc bardziej stabilne są ekosystemy klimatu umiarkowanego i borealne?
- 48/49

Do zapamiętania

- **Bioróżnorodność** (różnorodność biotyczna)
  - genetyczna
  - gatunkowa: α , β , γ
  - ekosystemów
- **Interakcje międzygatunkowe**
  - mutualizm (+/+)
  - komensalizm (+/0)
  - pasożytnictwo (+/-)
  - konkurencja (-/-)
- **Analiza sieci troficznych: długość łańcuchów, konektancja itd.**
- **Zespoły: "superorganizmy" czy zbiory indywidualistów**
- **Równowaga i stabilność ekosystemów**
  - znaczenie różnorodności gatunkowej i powiązań troficznych

49/49
